

اثرات مستقیم و غیرمستقیم کیفیت رابطه والدین (پدر و مادر)، انگیزه پیشرفت و انگیزه تحصیلی بر عزت نفس دانش آموزان

محمد رضا فرشاد^۱

حسین سلیمی بجمستانی^۲

کوروش اسماعیلی^۳

یوسف حبیبی^۴

تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۷/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۲/۱۹

چکیده

عزت نفس یکی از مباحث مهم روان‌شناختی و روان‌درمانی می‌باشد و عوامل زیادی از قبیل کیفیت روابط والدین و انگیزه پیشرفت در آن تأثیر می‌گذارند. هدف این پژوهش بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم کیفیت روابط والدین (پدر و مادر)، انگیزه پیشرفت و انگیزه تحصیلی بر عزت نفس دانش آموزان بود. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش آموزان مقطع ابتدایی در پایه ششم شهر تهران در سال ۱۳۹۳ بودند که تعداد ۲۴۷ نفر از دانش آموزان شهرستان شهریار تهران با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. نتایج نشان داد که کیفیت زندگی والدین و انگیزه پیشرفت و همچنین انگیزه تحصیلی به‌عنوان متغیر میانجی بر عزت نفس دانش آموزان تأثیر دارد ($p < 0/01$). با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که کیفیت روابط والدین و انگیزه پیشرفت و همچنین داشتن انگیزه تحصیلی باعث افزایش عزت نفس دانش آموزان شده و به‌طور کلی مدل پژوهش تأیید می‌شود.

واژگان کلیدی: انگیزه تحصیلی، انگیزه پیشرفت، کیفیت روابط والدین، عزت نفس

۱. کارشناسی ارشد، مشاوره توانبخشی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران، (نویسنده

مسئول). mohamadfarshad70@gmail.com

۲. استادیار، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. h.salim.b@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری، روانسنجی، گروه روانسنجی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

koroushe@yahoo.com

۴. کارشناسی ارشد، مشاوره توانبخشی، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

مقدمه

یکی از ضروری‌ترین مباحثی که در زندگی هر انسانی مطرح است و در موفقیت‌ها و شکست‌های فرد تأثیری مستقیم دارد نگرش فرد نسبت به خود است؛ دانش‌آموزی که به ظرفیت‌ها و توانایی‌های خود اعتماد داشته باشد از نظر بهداشت روانی در شرایط خوبی خواهد بود و به موفقیت‌های فراوانی خواهد رسید.

در حقیقت عزت‌نفس^۱ یکی از عوامل مهم و اساسی در رشد و شکوفایی انسان‌ها و رسیدن به موفقیت می‌باشد، که در دهه‌های اخیر مورد توجه بسیاری از روان‌شناسان و پژوهشگران امور تربیتی قرار گرفته است. عزت‌نفس به‌عنوان متغیری مهم در سلامت روان نقش دارد (سادات، قاسم‌زاده و سلیمانی، ۲۰۱۱).

روان‌شناسان، عزت‌نفس را به‌عنوان ارزیابی فرد از خود و ساختن مفهومی در مورد ویژگی‌ها و توانایی‌های خود تعریف می‌کنند (فلوری^۲، ۲۰۰۶). عزت‌نفس افراد رشد می‌کند و کل زندگی انسان را در برمی‌گیرد و باعث به وجود آمدن تصویری در مورد خودمان می‌شود، تجارب کودکی و کیفیت ارتباط والدین و دوستان اساس عزت‌نفس ما را شکل می‌دهد (یاراتان و یوسولوی^۳، ۲۰۱۰). پژوهش‌های مختلف مؤید ارتباط عزت‌نفس با عوامل مختلف از جمله عوامل آموزشی، دموگرافیک، سطح تحصیلات والدین، کیفیت روابط والدین، انگیزه پیشرفت و شغل آینده است (روحی، حسینی، بادله و رحمانی، ۱۳۸۶). بنابراین شناخت عزت‌نفس و عوامل مؤثر بر آن، می‌تواند در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های متولیان آموزش نقش بسزایی داشته باشند (روحی و آسایش، ۱۳۹۱).

از نظر مازلو^۴ (۱۹۹۳) ارضای نیاز به عزت‌نفس به احساساتی از قبیل، ارزش، قدرت، لیاقت، کفایت، مفید و مثمر ثمر بودن در جهان منتهی خواهد شد، اما بی‌اعتنایی به این نیازها موجب احساساتی از قبیل حقارت، ضعف و درماندگی می‌شود (ذوالفقاری، ۱۳۷۷). نحوه تعامل و کیفیت روابط والدین در ارضای نیاز به عزت‌نفس و شکل‌گیری احساسات

1. Self-Esteem
2. Flouri
3. Yaratan & Yucesoylu
4. Maslow

مؤثر است (باقرپور کماچالی، ۱۳۸۴). والدین به‌عنوان اولین عامل اجتماعی کردن کودکان، نقش مهمی را در رشد و تحول روان‌شناختی و اجتماعی آنان ایفا می‌کنند (گرولنیک^۱، ۲۰۰۹). نحوه کنش و کیفیت روابط والدین با یکدیگر می‌تواند بر ارضاء یا بازداری نیازهای روان‌شناختی مؤثر باشد (نی میک، لانچ، وانستینک و برنستین^۲، ۲۰۰۶). کیفیت زندگی، سازه‌ای است که از آن تعاریف مختلفی شده است؛ سازمان بهداشت جهانی (۱۹۹۳) اشاره کرده که کیفیت زندگی را نه فقط با نبود بیماری، بلکه باید به‌عنوان رفاه و آسایش کامل جسمی، روانی و اجتماعی تعریف کرد (کاستچینگ، هیز، فریمن، هانگ، ساتریوز، نورمن^۳، ۱۹۹۸). پستن و همکاران^۴ (۲۰۰۳) با ارائه دیدگاهی مفهومی و مشخص کردن شاخص‌های کیفیت زندگی خانواده دو محدوده برای کیفیت زندگی خانواده مطرح کردند که هر یک از این محدوده‌ها از تعدادی عوامل فردی تشکیل می‌شدند. این محدوده‌ها عبارت‌اند از: ۱- حیطه فردی: حمایت عاطفی، سلامت جسمانی، سلامت محیطی، سودمندی و سلامت اجتماع؛ ۲- حیطه خانوادگی: زندگی روزانه، تعامل افراد خانواده با یکدیگر، رفاه مادی و شیوهی فرزند پروری. پیرلز^۵ (۲۰۰۵) در بررسی‌هایی که در ۳۵ کشور انجام داد، دریافت که موفقیت دانش‌آموزان در مدرسه با شرایط زندگی والدین مانند درآمد و سطح تحصیلات رابطه بالایی دارد (هاهر، نیلسون، هانسن، مارتین^۶، ۲۰۰۵).

در پژوهشی نشان داده شد که کیفیت ارتباط بین والدین از بین مجموعه‌ای از متغیرها مهم‌ترین عامل مرتبط با مدرسه است (کان^۷، ۲۰۰۴). آبرامسون^۸ (۲۰۰۵) گزارش می‌کند، خلق شیوهی فرزندپروری و وقایع نامطلوب زندگی والدین، روی رشد شناختی و عزت‌نفس کودکان اثر دارد (مزولیس^۹، ۲۰۰۶). والدین با فراهم آوردن محیط اجتماعی

1. Grolnick
2. Niemiec, Lynch, Vansteenkiste & Brenstein
3. Kastchning, Heiz, Freeman, Hung, Satorius & Norman
4. Posten & et al
5. Pirlaz
6. Haahr, Nielsen, Hansen & Martine
7. Kan
8. Abramson
9. Mezulis

مناسبی که به نوجوانان اجازه می‌دهند تا نیازهای خود به شایستگی، عزت نفس و احساس تعلق را برآورده سازند، می‌توانند زمینه کسب انگیزش خودمختار و در نتیجه پیشرفت تحصیلی بالاتر را برای آنان فراهم نمایند (تنهای رشوانلو، حجازی، ۱۳۹۰). والدینی نیز که از نظر کیفیت روابط در سطح پایینی هستند باعث مشکلات روانی (اضطراب، عزت نفس پایین)، در فرزندانشان می‌شوند (حاج یحیی و بیر والد، ۲۰۰۱).

همچنین در پژوهشی نشان داده شد که برخی از متغیرهای کیفیت زندگی والدین پیش‌بینی‌کننده‌های بهتری برای ویژگی‌های روانی دانش‌آموزان هستند (رضایی، احدی، پاشا شریفی، کریمی، ۱۳۸۶). هلی^۲ (۲۰۰۷) نیز در پژوهشی دریافت که کیفیت روابط والدین بر عزت نفس دانش‌آموزان تأثیر دارد. پژوهش‌هایی که بر روی نوجوانان اسرائیلی انجام شده، نشان‌دهنده‌ی تأثیر ارتباط پدر و مادر با کودک در پدید آوردن خود پنداره‌ی مثبت و عزت نفس است (هافمن، آشپیز و له وی- شیف^۳، ۱۹۸۸).

در این بررسی تأثیر منابع حمایتی پدر، مادر و دوستان بر عزت نفس بررسی شد و یافته‌ها نشان داد که منابع حمایتی والدین همبستگی تنگاتنگ و دوسویه باعث در دانش‌آموزان دارد و کیفیت زندگی اعضای آن بر تعاملات پیچیده بین افراد خانواده تأثیر دارد (رضایی و همکاران، ۱۳۸۶).

از متغیرهای اساسی دیگر که نقش اساسی در عزت نفس دانش‌آموزان دارد انگیزه پیشرفت است. انگیزه پیشرفت یکی از متغیرهای اصلی است که بر فرایند آموزش و عملکرد دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد و همین باعث بالا رفتن عزت نفس دانش‌آموز می‌شود (اکبری، ۱۳۸۶).

انگیزه پیشرفت عبارت است از میل و علاقه فرد به انجام یک کار، فائق آمدن بر موانع، از دیگران سبقت گرفتن و رقابت کردن با آنها از طریق کوشش زیاد برای انجام بهتر کارها (ساعتچی، ۱۳۸۰). این انگیزه یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های فردی است که برای نخستین بار توسط موری مطرح شد و کسانی که انگیزه پیشرفت بالایی دارند برای دستیابی

---

1. Haj-Yahyaiee & Baerwald

2. Hely

3. Hoffman, Ushpiz, Levy- Shiff

به برتری و حفظ معیارهای سطح بالا تلاش می‌کنند و ترجیح می‌دهند کارهایی انجام دهند که چالش‌انگیز باشند و این امر باعث می‌شود که آن‌ها از عزت‌نفس برخوردار باشند (بیابانگرد، ۱۳۸۴). مک کلند معتقد است که افرادی که دارای انگیزه پیشرفت بالایی هستند مسئولیت‌پذیر و سرشار از انرژی هستند و برای رسیدن به هدف تلاش می‌کنند و همین باعث احترام به نفس در آنان می‌شود (نایلی، ۱۳۷۳). بیابانگرد (۱۳۸۴) نشان داد که میان انگیزه‌ی پیشرفت و عزت‌نفس دانش‌آموزان همبستگی معناداری وجود دارد. در پژوهشی که توسط کرنیس، براک نر، فرانکل^۱ (۱۹۸۹) انجام شد به ارتباط دوسویه بین انگیزه پیشرفت با عزت‌پی بردند.

علاوه بر این، انگیزه تحصیلی به‌عنوان یک متغیر میانجی بر عزت‌نفس تأثیر می‌گذارد. انگیزه تحصیلی با موفقیت و عملکرد دانش‌آموزان ارتباط مستقیم یا غیرمستقیمی دارد و بسیاری از پیامدهای آموزشی را رقم می‌زند (تلا،^۲ ۲۰۰۷). انگیزه تحصیلی یکی از ملزومات یادگیری به‌حساب می‌آید و چیزی است که به رفتار، شدت و جهت می‌بخشد و در حفظ و تداوم آن به یادگیرنده کمک می‌کند. درواقع انگیزه به یادگیرنده انرژی می‌دهد و فعالیت‌های او را به مسیر صحیح آموزشی هدایت می‌کند و باعث عزت‌نفس در دانش‌آموز می‌شود (طالب زادگان، ۱۳۷۸). پژوهش‌های مرتبط با آموزش و پرورش در این زمینه بیان‌گر آن است که بین انگیزش و عزت‌نفس دانش‌آموزان همبستگی مثبتی وجود دارد (بلاک و دسی^۳، ۲۰۰۰).

در بسیاری از تحقیقات همبستگی معنی‌دار بین عزت‌نفس با انگیزه تحصیلی گزارش شده است (موجز^۴، ۱۹۹۷). در حقیقت استفاده از نیازهای وجودی دانش‌آموزان و تشویق ایشان برای یادگیری در کلاس و ایجاد انگیزه در آن‌ها باعث کمک به پایداری یادگیری می‌شود و دانش‌آموزان همیشه انگیزه خود را بالا نگه می‌دارند و همین باعث عزت‌نفس در دانش‌آموزان می‌شود.

-
1. Kernis, Brokner & Frankel
  2. Tella
  3. Black & Deci
  4. Mojez

با توجه به مطالب گفته‌شده در بالا این مطالعه به دنبال یافتن پاسخ به این سؤال است که آیا کیفیت روابط والدین و انگیزه پیشرفت و متغیر میانجی انگیزه تحصیلی بر عزت‌نفس تأثیر دارند یا خیر؟

روش پژوهش

این پژوهش از نوع همبستگی است و پژوهش همبستگی عمدتاً برای توصیف و پیش‌بینی استفاده می‌شود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در مدارس شهرستان شهریار می‌باشند. در پژوهش حاضر از روش تصادفی از نوع نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شد، بدین‌صورت که چهار مدرسه از ۴ منطقه (سعیدآباد، خادم‌آباد، اندیشه فاز ۳ و یوسف‌آباد) انتخاب شدند و سپس از هر مدرسه دو کلاس به‌صورت تصادفی انتخاب و تمام دانش‌آموزان آن کلاس در این پژوهش شرکت داده شدند و پرسشنامه‌ها در بین دانش‌آموزان توزیع شد و بعد از گردآوری پرسشنامه‌ها، داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفتند.

ابزار پژوهش: مقیاس انگیزه پیشرفت هرمنس: این مقیاس توسط هرمنس ساخته‌شده و دارای ۲۹ سؤال چهارگزینه‌ای است. هرمنس برای برآورد روایی آزمون، روش اعتبار محتوا را به کار گرفت که بنیان آن بر پژوهش‌های پیشین درباره‌ی انگیزه پیشرفت بود. هرمنس روایی آزمون را $r=0/88$ برآورد کرد. برای برآورد پایایی نیز دو روش آلفای کرونباخ و باز آزمایی پس از گذشت ۳ هفته به کار گرفته شد که پایایی به ترتیب ۰/۸۲ و ۰/۸۵. به دست آمد (هومن، ۱۳۷۹).

مقیاس رابطه والد- فرزند: مقیاس رابطه والد- فرزند یکی از آزمون‌های مداد- کاغذی و یک ابزار ۴۹ سؤالی است که نظر نوجوانان را درباره رابطه‌ی آنان با والدینشان می‌سنجد. این پرسشنامه توسط مارک فاین، جی مورلند و اندرو شوبل^۱ در سال ۱۹۸۳ میلادی ساخته‌شده است. این مقیاس دارای دو فرم است، یکی برای سنجیدن رابطه فرزند با مادر و یکی هم برای سنجیدن رابطه فرزند با پدر. هر دو فرم مقیاس، یکسان است. مقیاس

1. mark A. fine. R. Moreland and Andrew schwebel

رابطه والد- فرزندی از گروه‌های شناخته‌شده و از روایی پیش‌بین خوب بهره‌منداست. مقیاس رابطه ولی- فرزندی با ضریب آلفای ۰/۸۹ تا ۰/۹۴ برای مقیاس مربوط به پدر و نیز ۰/۹۶ تا ۰/۹۴ برای مقیاس‌های مادر و نیز آلفای کلی ۰/۹۶، از همسانی درونی عالی برخوردار است (ثنایی و همکاران، ۱۳۷۹). هم‌چنین پژوهش‌های صورت گرفته در ایران نیز اعتبار و روایی آن را تأیید کرده‌اند. در پژوهشی که پرهیزگار (۱۳۸۱) انجام داده است ضرایب پایایی محاسبه‌شده برای پرسشنامه فرم پدر برابر ۰/۹۳ و برای فرم مادر ۰/۹۲ بوده است که نشان‌دهنده همسانی درونی خوب گویه‌ها بوده است.

مقیاس عزت‌نفس روزنبرگ^۱: این مقیاس به‌وسیله موریس روزنبرگ (۱۹۸۹) تهیه و معرفی شد که از ۱۰ سؤال تشکیل گردیده و برای اندازه‌گیری عزت‌نفس کلی تهیه‌شده است و برای همه‌ی سنین قابل اجرا است. برخوردی و رفاهی و فرحبخش (۱۳۸۸) در پژوهشی، روایی این مقیاس را تأیید و پایایی آن را با روش آلفای کرونباخ محاسبه نمودند که ضریب محاسبه‌شده ۰/۷۱ نشان از پایایی بالای پرسشنامه دارد (روزنبرگ، ۱۹۶۵؛ به نقل از برخوردی و همکاران، ۱۳۸۸).

مقیاس انگیزه تحصیلی: به‌منظور اندازه‌گیری متغیر انگیزش تحصیلی، از فرم کوتاه پرسشنامه انگیزش مدرسه (ISM) که توسط مک اینرنی و سینکلایر^۲ (۱۹۹۲) مطرح‌شده است استفاده شد که شامل ۴۹ عبارت در زمینه انگیزش تحصیلی هست و توسط بحرانی (۱۳۷۲) تهیه‌شده است و برای جلوگیری از سوگیری پاسخ‌ها، ۱۰ عبارت آن به شکل منفی ارائه‌شده است. از آزمودنی خواسته شد میزان توافق خود را در هر سؤال بر روی یک مقیاس پنج‌گزینه‌ای (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) نشان دهد و علامت بزنند. پایایی پرسشنامه ۴۹ سؤالی مورد استفاده در این تحقیق توسط بحرانی (۱۳۷۲) و رشیدیگی (۱۳۸۱) اندازه‌گیری شد. بحرانی پایایی آن را از دو طریق بازآزمایی و محاسبه آلفای کرونباخ اندازه‌گیری کرد، در روش بازآزمایی تعداد ۱۵۰ نفر از دانش‌آموزان دختر و پسر سال سوم متوسطه به فاصله ۱۷ روز مورد آزمایش قرار گرفتند، ضریب پایایی کل آزمون

1. Rozenberg Self-Esteem Scale
2. Makeneni & Sinkelayer

۰/۹۴۸ $r=$ کاملاً رضایت‌بخش و از نظر آماری در حد بسیار بالایی معنی‌دار بود ($P < 0/01$). بحرانی (۱۳۷۲) به‌منظور سنجش روایی آزمون انگیزش تحصیلی از روش تحلیل عاملی استفاده کرد و نتایج آن را رضایت‌بخش اعلام کرد و با مقایسه این نتایج با یافته‌های تحقیقات قبلی پایدار و ثبات ساختار عاملی آن‌ها را در فرهنگ‌های مختلف و نمونه‌های متفاوت نشان داد و از این طریق روایی سازه این پرسشنامه نیز مورد تأیید قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

شاخص‌های توصیفی متغیرهای اندازه‌گیری شده در این پژوهش در جدول (۱) ارائه شده است.

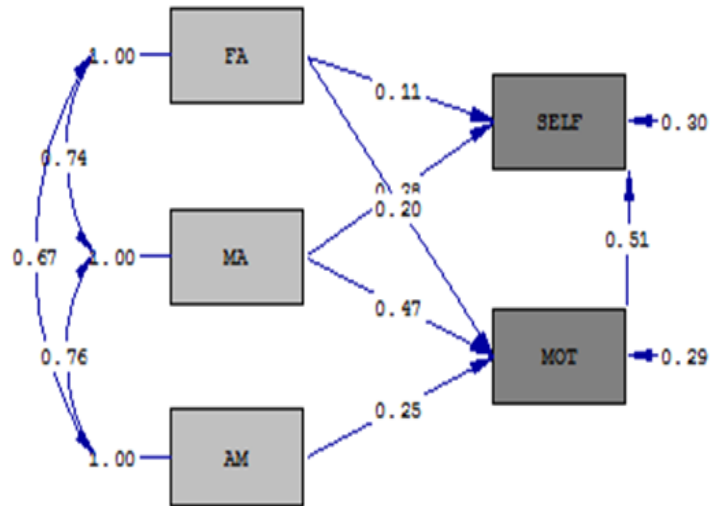
جدول ۱. میانگین، انحراف معیار و ماتریس همبستگی میان متغیرهای مورد مطالعه در پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	همبستگی‌ها				
			۱	۲	۳	۴	۵
۱ کیفیت رابطه پدر	۱۰۱/۲۲۵	۱۷/۶۹۵	۱				
۲ کیفیت رابطه مادر	۱۱۲	۱۲/۵۸۵	۰/۴۹۱**	۱			
۳ انگیزه پیشرفت	۹۴/۸۰۵	۱۳/۰۷۷	۰/۱۸۶**	۰/۲۸۳**	۱		
۴ عزت‌نفس	۱۴/۳۵۹	۱/۲۶۰	۰/۳۹۳**	۰/۳۸**	۰/۴۴۶**	۱	
۵ انگیزه تحصیلی	۱۰۳/۳۳۶	۲۲/۴۹۹	۰/۲۰۷**	۰/۲۰**	۰/۳۹۲**	۰/۳۷۳**	۱

$p < 0/01$ **

در جدول ۱ میانگین و انحراف معیار هر یک از متغیرهای کیفیت رابطه پدر، کیفیت رابطه مادر، انگیزه پیشرفت، عزت‌نفس و انگیزه تحصیلی آورده شده است. برای بررسی رابطه بین متغیرهای کیفیت رابطه پدر، کیفیت رابطه مادر، انگیزه پیشرفت، عزت‌نفس و انگیزه تحصیلی از ماتریس ضریب همبستگی (جدول ۱) استفاده گردید. نتایج بررسی همبستگی ساده بین متغیرهای مورد مطالعه در پژوهش نشان می‌دهد که بین همه متغیرها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($p < 0/01$). همچنین برای تعیین اثرات متغیرها بر یکدیگر از روش تحلیل مسیر با نرم‌افزار لیزرل استفاده گردید.

Chi-Square=0.87, df=1, P-value=0.35055, RMSEA=0.000

نمودار ۱. دیاگرام تائید شده مدل پژوهش

جدول ۲. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم کیفیت رابطه والدین (پدر و مادر)، انگیزه تحصیلی،

انگیزه پیشرفت بر روی عزت نفس دانش آموزان

متغیرها	نوع اثر	مسیر	میزان اثر بر اساس ضرایب
	مستقیم	FA-SELF	۰/۱۱
کیفیت رابطه پدر (FA)	غیرمستقیم	FA-MOT-SELF	۰/۱۰۲
		جمع اثرات غیرمستقیم	۰/۱۰۲
		اثرات کل (مستقیم و غیرمستقیم)	۰/۲۱۲
	مستقیم	MA-SELF	۰/۲۸
کیفیت رابطه مادر (MA)	غیرمستقیم	MA-MOT-SELF	۰/۲۴
		جمع اثرات غیرمستقیم	۰/۲۴
		اثرات کل (مستقیم و غیرمستقیم)	۰/۶۲
	مستقیم	-	-
انگیزه پیشرفت (AM)	غیرمستقیم	AM-MOT-SELF	۰/۱۳
		جمع اثرات غیرمستقیم	۰/۱۳
		اثرات کل (مستقیم و غیرمستقیم)	۰/۱۳

متغیرها	نوع اثر	مسیر	میزان اثر بر اساس ضرایب
انگیزه تحصیلی (MOT)	مستقیم	۰/۵۱	۰/۵۱
	غیرمستقیم	-	-
	جمع اثرات غیرمستقیم	-	-
	اثرات کل (مستقیم و غیرمستقیم)	-	۰/۵۱

جدول ۳. مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل و میانجی بر متغیر ملاک

متغیرها	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم
کیفیت رابطه پدر (FA)	۰/۱۱	۰/۱۰۲	۰/۲۱۲
کیفیت رابطه مادر (MA)	۰/۳۸	۰/۲۴	۰/۶۲
انگیزه پیشرفت (AM)	-	۰/۱۳	۰/۱۳
انگیزه تحصیلی (MOT)	۰/۵۱	-	۰/۵۱

یافته‌های جدول ۲ و ۳ نشان می‌دهد که مجموع تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیر کیفیت رابطه پدر با عزت نفس ۰/۲۱، مجموع تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیر کیفیت رابطه مادر با عزت نفس ۰/۶۲، میزان تأثیر غیرمستقیم متغیر انگیزه پیشرفت با عزت نفس ۰/۱۳ و میزان تأثیر مستقیم متغیر انگیزه تحصیلی با عزت نفس ۰/۵۱ هست که با توجه به تأیید مدل، همگی معنادار هستند.

جدول ۴. شاخص‌های برازندگی مدل ارائه شده پژوهش

شاخص‌های نیکویی برازش	مقدار	دامنه مورد قبول	نتیجه
خی دو به درجه آزادی	۰/۸۷	<۳	تأیید
GFI	۱	>۰/۹۰	تأیید
AGFI	۰/۹۸	>۰/۸	تأیید
NFI	۱	>۰/۹۰	تأیید
NNFI	۱	>۰/۹۰	تأیید
CFI	۱	>۰/۹۰	تأیید
RMSEA	۰/۰۰	<۰/۸	تأیید

در جدول (۴) شاخص‌های برازندگی مدل ارائه شده است. پس از برآورد پارامترها، برازش مدل مورد بررسی قرار گرفت. همانطور که ملاحظه می‌شود این شاخص‌ها همه تأیید شده‌اند. مهم‌ترین آماره برازش خی دو است که این آماره میزان تفاوت ماتریس مشاهده شده و برآورد شده را اندازه‌گیری می‌کند. معنادار نبودن این شاخص، نشان‌دهنده برازش داده‌ها با مدل است؛ اما از آنجا که ارزش خی دو وابسته به حجم نمونه است و به دست آوردن خی دو غیر معنادار در نمونه‌های با حجم بالا غیرممکن است، برای کاهش این حساسیت از نسبت خی دو به درجه آزادی استفاده می‌شود که ارزش عددی کوچک‌تر از ۳ برای این شاخص برازش داده‌ها را با مدل تأیید می‌کند. از مجموع شاخص‌های برازش می‌توان نتیجه گرفت که داده‌ها با مدل مفروض هماهنگی کاملی دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف عمده پژوهش حاضر بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم کیفیت روابط والدین (پدر و مادر)، انگیزه پیشرفت و انگیزه تحصیلی با عزت دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شهر تهران بود. یافته‌های این پژوهش نشان داد که کیفیت زندگی والدین و انگیزه پیشرفت بر عزت‌نفس دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد، همچنین انگیزه تحصیلی نیز به‌عنوان متغیر میانجی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان تأثیر دارد.

گویی و ولرند (۱۹۹۷) معتقدند والدین بر عزت‌نفس دانش‌آموزان تأثیرگذار هستند. والدین با درایت به برخورد با نوجوانان خود می‌پردازند و از پیش‌داوری‌های گوناگون نسبت به اعمال و رفتار فرزندان خود به‌موقع جلوگیری می‌کنند و برخوردهای متناسب با آن‌ها را طرح‌ریزی نمایند و باعث بالا رفتن احترام به نفس در آنان می‌شوند. یافته‌های این پژوهش با نتایج کان (۲۰۰۴) و همچنین کایتون (۲۰۰۵) و کالدول و بوتلر و راس و سیلور (۲۰۰۵) همسو است، در حقیقت والدینی که به نحوی وقت بیشتری را با فرزندان خود بگذارند، درگیر شدن آنان در فعالیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان با عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی بیشتر در ارتباط است (کیم و رانر، ۲۰۰۲). نتایج این پژوهش با پژوهش عظیمی (۱۳۷۳) مبنی بر اینکه افراد دارای محیط خانوادگی گرم و روابط قوی دارای خودپنداره و

عزت‌نفس قوی هستند، همسو هست. هنگامی که فرد خود را عضو باارزشی از خانواده بداند و از محبت و احترام کافی اعضای خانواده برخوردار باشد و در جوی باکیفیت روابط قوی رشد کند، عزت‌نفس بالایی دارد (مویدفر، آقا محمدیان و طباطبایی، ۱۳۸۶). کافمن (۱۹۷۷) به این نتیجه رسید که خانواده‌هایی که از روش انضباطی گرم در کنار کنترل رفتار فرزندان استفاده می‌کنند، فرزندان خواهند داشت که از نظر رشد اجتماعی وضع مطلوبی داشته و از عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی بالاتری برخوردارند، همچنین بکر نیز در پژوهشی نشان داد که کیفیت روابطی که در خانواده‌ها حاکم است بر عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی فرزندان تأثیر گذار است.

فرضیه دیگر این پژوهش نیز مورد تأیید قرار گرفت و متغیر انگیزه پیشرفت بر عزت‌نفس دانش‌آموزان تأثیر گذار بود، نتایج این پژوهش با پژوهش ابراهیمی‌نژاد، سلیمیان (۱۳۸۶)، بیابان‌گرد (۱۳۸۴) و نایلی (۱۳۷۳) همسو هست. توجه به انگیزه پیشرفت در ارتباط با عزت‌نفس از اهمیت بالایی برخوردار است. در مطالعات انجام‌شده، ارتباط متقابل بین تصور فرد از توانایی خود و عزت‌نفس مورد تأیید قرار گرفته است (سلحشور، ۱۳۷۹). تأمین انگیزه پیشرفت باعث ایجاد زمینه‌های برتری و فضیلت می‌شود. در حقیقت انگیزه پیشرفت بالا موجب رشد عزت‌نفس در فرد می‌شود و فرد را وامی‌دارد تا برای کسب موفقیت‌ها کوشش کند. لذا باید انگیزه پیشرفت را در افراد تقویت کرد.

فرضیه دیگر این پژوهش نیز مورد تأیید قرار گرفت و متغیر انگیزه تحصیلی به‌عنوان متغیر میانجی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان تأثیر گذار بود؛ نتایج این پژوهش با نتایج طالب زادگان (۱۳۷۸)، تلا (۲۰۰۷) و موجز (۱۹۷۹) همسو هست و دانش‌آموزانی که انگیزه تحصیلی بالایی دارند، به موفقیت‌های علمی می‌رسند و استعدادهايشان را شکوفا می‌کنند در حقیقت دانش‌آموزانی هستند که دارای عزت‌نفس بالایی هستند و شکست آن‌ها را مغلوب نمی‌کند. در مجموع به نظر می‌رسد که کیفیت روابط والدین و انگیزه پیشرفت اهمیت زیادی در به وجود آوردن و رشد عزت‌نفس در دانش‌آموزان دارند و در این بین نیز انگیزه تحصیلی به دلیل اهمیتی که در موفقیت دانش‌آموزان دارد به‌عنوان متغیری میانجی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد و باید راهکارهایی را در پیش گرفت تا به

خانواده‌ها کمک شود تا روابط گرم و خوبی را در پیش بگیرند و کلاس‌های فوق‌برنامه‌ای ترتیب داده شود تا دانش‌آموزان سطح بالایی از انگیزه پیشرفت و انگیزه تحصیلی را داشته باشند تا عزت‌نفس آن‌ها در سطح بالایی بماند.

منابع

- اکبری، بهمن. (۱۳۸۶). روایی و اعتبار آزمون انگیزش پیشرفت هرمنس بر روی دانش‌آموزان دوره متوسطه استان گیلان، *دانش و پژوهش در علوم تربیتی*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، شماره شانزدهم، صص ۷۳-۹۶.
- باقرپور کماچالی، صغری. (۱۳۸۴). بررسی رابطه الگوهای فرزندپروری با سلامت روانی و موفقیت تحصیلی فرزندان کارکنان نظامی و غیرنظامی؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی عمومی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- برخوری، حمی؛ رفاهی، ژاله و فرح‌بخش، کیومرث. (۱۳۸۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی به شیوه گروهی بر انگیزه پیشرفت، عزت‌نفس و شادکامی دانش‌آموزان پسر پایه اول دبیرستان شهر جیرفت. *فصلنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، دانشگاه آزاد مرودشت، ۲ (۵): ۱۴۴-۱۳۱.
- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۴). رابطه‌ی میان عزت‌نفس، انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان سال سوم، *مطالعات روان‌شناختی*، دوره‌ی ۱، شماره ۴ و ۵، صص ۱۳۱-۱۴۴.
- تنهای رشوانلو، فرهاد و حجازی، الهه. (۱۳۹۰). نقش درگیری، حمایت از خودمختاری و گرمی مادر و پدر در انگیزش خودمختار و عملکرد تحصیلی فرزندان. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، سال هشتم، شماره ۲۹، ۶۸.
- رضایی، فاطمه؛ احدی، حسن؛ پاشا شریفی، حسن و کریمی، یوسف. (۱۳۸۶). رابطه کیفیت زندگی والدین با عملکرد مدرسه‌ای دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شهر اصفهان. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی*، شماره ۳۳، صص ۱۴۸-۱۳۱.
- روحي، قنبر و آسایش، حمید. (۱۳۹۱). وضعیت انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۲، ۳.

- روحي، قنبر؛ حسيني، سيد عابدین؛ بادله، محمدتقی و رحمانی، حسین. (۱۳۸۶). انگیزه تحصیلی و رابطه آن با برخی از عوامل در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان. *مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی*، ۲، ۸۳-۷۷.
- ساعتچی، محمود. (۱۳۸۰). *روانشناسی کار (کاربرد روان‌شناسی در کار، سازمان و مدیریت)*، تهران: انتشارات نشر ویرایش.
- سلحشور، ماندانا. (۱۳۷۹). *پرورش اعتماد به نفس در کودکان و نوجوانان*، تهران: انتشارات واژه آرا.
- طالب‌زادگان میترا. (۱۳۷۸). بررسی عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان موفق دختر سوم راهنمایی شهرستان اهواز. *مجله داخلی شورای تحقیقات استان خوزستان*، ۱، ۳۱-۲۵.
- طالب‌زادگان، میترا. (۱۳۷۸). بررسی عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان موفق دختر سوم راهنمایی شهرستان شهر اهواز. *مجله داخلی شورای تحقیقات استان خوزستان*. ۳۱-۲۵.
- مویدفر، همام؛ آقامحمدیان، حمیدرضا؛ طباطبایی، محمود. (۱۳۸۶). رابطه سبک‌های دل‌بستگی و عزت‌نفس اجتماعی، *فصلنامه مطالعات روان‌شناختی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، دوره ۳، شماره ۱ و ۲*.
- نایلی، محمدعلی. (۱۳۷۳). انگیزش در سازمان‌ها، اهواز: انتشارات دانشگاه شهید چمران.
- هومن، حیدرعلی. (۱۳۷۹). تهیه و استاندارد کردن آزمون انگیزه‌ی پیشرفت. *پژوهش‌های روان‌شناختی*، ۶، ۳۳-۹.

- Black, A. E. & Deci, E. L. (2000). the effects of instructors' autonomy support and students' autonomous motivation on learning organic chemistry: A self-determination theory perspective. *Science Education*, 84, 740-756.
- Flouri, E. (2006). Parental interest in children education. *British journal of Educational psychology*, 76, 41-55.
- Gonzalez-dehass, A. R. Willems, P. P. & DoanHolbin, F. D. (2005). Examining the relationship between parental involvement and student motivation. *Educational Psychology Review*, 17, 99- 121.

- Haahr, Jen. Nielsen. Thomas. Hansen, Martine. (2005). Explaining student performance. *Danish technological institute*, 36-37.
- Haj-Yahyaiee, M. & Baerwald, P. (2001). The incidence of witnessing interparental violence and some of its psychological consequences among Arab adolescents. *Child Abuse & Neglect*. Vol 25, Issue 7, July, Pages 885-907.
- Hfoeller, T. G. (1994). What research says about self-esteem and acadertzic performance, *Elllrc~ltioli digest*, 59 n5 pg34 (4).
- Hoffman, M, A., Ushpiz, V., & Levy- Shiff, R. (1988). Social support and self- esteem in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 17(4), 307-316.
- Kastchning, Hiz. Freeman, Hng. & Satorius, Noman. (1998). Quality of life in Mental disorder. *John Wiley*, 70-80.
- Kauffman, J.M. (1977) Characteristic of children's behavior disorder. New York. Bell & Howell com.
- Kean, Plma. (2004). The influence of parent education and family income on child achievement. *Journal of Family psychology*, 19, 294- 304.
- Kernis, M. H. Brokner, J. & Frankel, B. S. (1988). Social support and self-esteem in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 17(4), 307-316.
- Kim, K. & Rohner, R. P. (2002). Parental warmth, control, and involvement are schooling predicting academic achievement among Korean American adolescents. *Journal of Cross – Cultural Psychology*, 33, 127- 140.
- Mezulis, A. (2006). The development origins of cognitive vulnerability to depression. *Development psychology*, 42, 1012-1025.
- Muijs, R. D. (1997). Predictors of academic achievement and academic self-concept; a longitudinal perspective. *Br J Educ Psychol Sep 67 (Pt 3): 263-77.*
- Niemiec, C. P. Lynch, M. F. Vansteenkiste, M. Brenstein, J. Deci, E. L. & Ryan, R. (2006). The antecedents and consequences of autonomous self –regulation for college: A self determination theory perspective on socialization. *Journal of Adolescence*, 29, 761-775.
- Nina, H.S. (1996). The self esteem fraud; why feel –good education does not lead to academic success. EDRS PS 024396. Washington DC Centre for equal opportunity. NO~LIRI. FI.
- Pcwcarelln, E. T. (1991). How college allfects students. ossey-BasIsn c.: Sari Frcncisco CA.
- Tella A. (2007). The Impact of Motivation on Student’s Academic Achievement and Learning Outcomes in Mathematics among Secondary School Students in Nigeria. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*. 3(2): 149-156.

- William, O. O. (2010). Self esteem and academic performance of students in public secondary schools in ndhiwa district. *Kenya, 21*, 561-715
- Yaratan, H. Yucesoylu, R. (2010). Self-esteem, self-concept, self-talk and significant others' statements in fifth grade students: Differences according to gender and school type. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 2*, 3506–3518.
- Yukselöglu, S. Muge. & Karagüven, m. Hülya. (2013). Academic motivation levels of technical high school student. *Procedia-Social and Behavioral Science, 106* 282-288.